

**Marcin Maciołek
Jolanta Tambor**

**W świecie dźwięków
języka polskiego**

**Przewodnik
(glotto)dydaktyczny**

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

W świecie dźwięków języka polskiego

Przewodnik (glotto)dydaktyczny

Recenzja

IVANA DOBROTOVÁ

Seria

KULTURA I JĘZYK POLSKI DLA CUDZOZIEMCÓW

Redakcja naukowa serii

prof. dr hab. JOLANTA TAMBOR

Rada naukowa serii

prof. dr hab. MAŁGORZATA KITA
dr hab. ROMUALD CUDAK, prof. UŚ em.
prof. dr hab. KAZIMIERZ OZÓG
prof. dr hab. IVANA DOBROTOVÁ
prof. dr LI YINAN
dr MAGDALENA SŁYK

Pragniemy serdecznie podziękować

PRACOWNIKOM WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO
oraz SZKOŁY JĘZYKA I KULTURY POLSKIEJ UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO,
którzy wzięli udział w nagraniu materiału dźwiękowego

i użyzyli swoich głosów:

dr WIOLETCIE HAJDUK-GAWRON,

dr MAŁGORZACIE SMERECZNAK,

dr AGNIESZCIE TAMBOR

i ADAMOWI ANTONIEWICZOWI.

Nagrania, ścieżki dźwiękowe udostępnione są
na stronie www.sjkkp.us.edu.pl w zakładce „publikacje”
(w Biblioteczce lektora jest alfabetyczny spis tytułów).

Marcin Maciołek
Jolanta Tambor

W świecie dźwięków języka polskiego

Przewodnik (glotto)dydaktyczny

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2026

Spis treści

Wprowadzenie	7
Marcin Maciołek System dźwiękowy polszczyzny na tle języków świata	11
Jolanta Tambor Poprawna wymowa polska. Przewodnik dla cudzoziemców i ich nauczycieli	17
Marcin Maciołek, Jolanta Tambor Odpowiedniki foniczne liter <i>ą</i> i <i>ę</i> . Tzw. nosówki w języku polskim	48
Marcin Maciołek Prozodia: akcent i intonacja. Zasady akcentowania w języku polskim	61
Marcin Maciołek Wymowa wyrazów obcych w języku polskim – historia i współczesność	77
Marcin Maciołek Zobacz, posłuchaj i powtórz... – zbiór ćwiczeń fonetycznych dla cudzoziemców	104
Marcin Maciołek Zrób sobie test... – quiz fonetyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego	114
Marcin Maciołek, Jolanta Tambor Przykładowy egzamin z podstaw fonetyki i prawideł poprawnej wymowy polskiej	122
Marcin Maciołek Pół żartem, pół serio...	125
Marcin Maciołek Głoski polskie w izolacji, kontekście i opozycjach – transkrypcja materiału dźwiękowego	128
Bibliografia	132

Wprowadzenie

Fonetyka stanowi ważny komponent systemu gramatycznego każdego języka. Poprawna, staranna wymowa i intonacja uatrakcyjniamy wypowiedź, sprawiają, że przyjemnie się mówiącego (prelegenta, interlokutora etc.) słucha. Z kolei fonetyczne niechłujstwo, błędy wymawianiowe nierzadko prowadzą do zakłóceń w komunikacji, a nieraz uniemożliwiają wzajemne zrozumienie w ogóle. Przykładowo, wyartykułowany tak komunikat: [čeba to zap'isać | čysta čy čteržeści čy], wypowiedziany ponadto z niewłaściwą intonacją i nieodpowiednio zaznaczonymi pauzami (albo niemal zupełnym ich pominięciem), może być bez znajomości kontekstu zrozumiany rozmaicie. Zważywszy więc na brzmieniową „kulawość” przytoczonej wypowiedzi (co zdradzają zbyt daleko posunięte uproszczenia grup spółgłoskowych), należy założyć, że trzy interpretacje są tu możliwe: *Trzeba to zapisać*: 1) [ulica] *Czysta 3/43*; 2) *303 43*; 3) *300 czy 43*? Przykład ten poucza, że sukces komunikacyjny (właściwe zrozumienie) to w znacznej mierze także kwestia poprawnej, starannej wymowy, a nie tylko – jak zwykło się na ogół twierdzić – prawidłowej budowy zdań, właściwej odmiany wyrazów czy doboru odpowiednich środków językowych. Konstatacja ta jest szczególnie ważna zwłaszcza w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Niejednokrotnie bowiem odmiennosc polskich głosek od dźwięków mowy występujących w języku rodzimym uczących się polszczyzny cudzoziemców sprzyja powstawaniu różnego rodzaju błędów artykulacyjnych (interferencje, inercja narządów mownych itp.). Niestety, nauczanie fonetyki w procesie glotodydaktycznym częstokroć traktowane jest po macoszemu. Widać to wyraźnie w podręcznikach przeznaczonych do nauczania języka polskiego jako obcego, w których zagadnienia związane z prawidłową wymową oraz różnego typu ćwiczenia fonetyczne pojawiają się z rzadka, i właściwie tylko w podręcznikach kursowych dla początkujących. Na dalszych etapach nauki kształcenie to jest zwykle zarzucane. Tymczasem wyćwiczenie poprawnej, pięknej wymowy, pozbawionej naleciałości obcych, nawyków mówieniowych przeniesionych z języka rodzimego, jest procesem długotrwałym.

Na polskim, choć nie tylko polskim, rynku wydawniczym do niedawna brak było pozycji, która w całości poświęcona byłaby doskonaleniu prawidłowej wymowy polskiej u cudzoziemców uczących się języka polskiego. Sytuacja ta zmieniła się nieco za sprawą publikacji: Anny Ikedy „*Nie lubię igreka*”, czyli

o trudnych głoskach w języku polskim (Tokio 2008), Anny Majewskiej-Tworek Szura, szumi i szeleści. Ćwiczenia fonetyczne nie tylko dla cudzoziemców (Wrocław 2010) oraz Liliany Madelskiej *Posłuchaj, jak mówię. Materiały do ćwiczenia słuchu i wymowy dla dzieci oraz dla dorosłych, uczących się języka polskiego jako obcego (Podręcznik ucznia, Poradnik dla rodziców i nauczycieli, Film dydaktyczny DVD „Powiedz mi, co widzisz”*; Wiedeń 2010) i *Bliźniacze słowa. Test przesiewowy do badania dojrzałości szkolnej w zakresie percepcji i wymowy dzieci wielojęzycznych* (Lublin 2010)¹. Tę serię uzupełniają również przygotowane przez nas materiały. Są one efektem badań prowadzonych w ramach projektu badawczego *Trudności wymawianiowe cudzoziemców uczących się języka polskiego*, realizowanego w latach 2011–2012 i 2013–2014 w Instytucie Języka Polskiego UŚ oraz Katedrze Międzynarodowych Studiów Polskich przy współpracy ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego². Dostępny na stronie internetowej Szkoły Języka i Kultury Polskiej UŚ materiał wizualno-dźwiękowy zawiera: wymowę głosek polskich prezentowanych w izolacji oraz w wyrazach demonstrowanych jako przykładowe realizacje tychże głosek (również w wariantach uwarunkowanych pozycyjnie), a także wymowę głosek polskich ujętych w opozycje (np. wysoka – średnia, dźwięczna – bezdźwięczna, zwarta – zwarto-szczelinowa), artykułowanych zarówno w izolacji, jak i konkretnych wyrazach (parach minimalnych). W przewodniku (oprócz zapisu fonetycznego i ortograficznego nagranych materiału) zamieściliśmy dwa artykuły: pierwszy, opisujący trudności wymawianiowe, z którymi zmagają się różne grupy (narodowościowe) cudzoziemców uczących się języka polskiego, i drugi, porządkujący i prezentujący w ujęciu konfrontatywnym wiadomości na temat akcentu i intonacji, a także zasad fonicznego wyróżniania sylaby i intonowania wypowiedzeń w języku polskim. Z pierwszym tekstem, autorstwa Jolanty Tambor, koresponduje zbiór 15 ćwiczeń fonetycznych, zawierających zestawy wyrazów do powtarzania. Układ zadań zasadniczo odpowiada kolejności zagadnień prezentowanych w artykule, poza tym dodano jeszcze ćwiczenia dotyczące kolejno: poprawnego akcentowania oraz wymowy liczebni-

¹ Należy wspomnieć, że ukazują się kolejne publikacje dotyczące nauczania wymowy polskiej cudzoziemców: poradnik metodyczny *Znajdź z polskim wspólny język. Fonetyka w nauczaniu języka polskiego jako obcego* Michałiny Biernackiej (Łódź 2016) oraz zbiory ćwiczeń *Fonetyka* Ewy Kołaczek (Kraków 2017) i Katarzyny Bednarskiej-Adamowicz, Kamili Dembińskiej i Agnieszki Małyski *Łatwo ci mówić! Ćwiczenia fonetyczne dla obcokrajowców uczących się języka polskiego* (Warszawa 2019).

² Dodajmy, że badania nad trudnościami w przyswajaniu fonetyki języka polskiego przez obcokrajowców na Uniwersytecie Śląskim zostały zainicjowane na początku lat 90. i kontynuowane są do dziś w Szkole Języka i Kultury Polskiej UŚ. Dość przypomnieć pionierski, gdy idzie o omawianą problematykę, i do czasu ukazania się przywołanych powyżej publikacji bodaj jedyny, program edukacyjny do nauczania wymowy cudzoziemców uczących się języka polskiego *Głoski polskie* (kaseta magnetowidowa i przewodnik), zrealizowany w 1993 r. przez zespół pracujący pod kierunkiem Romualda Cudaka i Jolanty Tambor. Taki tytuł nosiły też pierwsze wydania opracowania Marcina Maciołka i Jolanty Tambor.

ków. Ostatnie, 15. zadanie zawiera, zgrupowaną tematycznie, leksykę z poziomu A1. W podpunktach do pozostałych, tj. pierwszych dwunastu ćwiczeń zgromadziliśmy wyrazy (formy i pary wyrazowe) zawierające daną głoskę, ułożone w porządku alfabetycznym; staraliśmy się przy tym, aby w miarę możliwości nie wykraczać poza leksykę z poziomu podstawowego i średnio zaawansowanego³. W części zadań (na ogół w ostatnim podpunkcie) zebraliśmy tzw. pary minimalne, czyli wyrazy, w których wymiana lub pominięcie jednej głoski powoduje zmianę znaczenia słowa (tak jest na przykład w ćwiczeniach oznaczonych numerami 6, 8, 10, 11). Osobny rozdział poświęciliśmy realizacjom fonicznym liter *q* i *ę* oraz tzw. nosówkom, uzupełniając go obecnie o zestaw 28 ćwiczeń. Odrębną część przewodnika stanowi tekst dotyczący wymowy wyrazów obcych w dawnej i współczesnej polszczyźnie oraz zmian dokonujących się w zasobie dźwięków i systemie fonologicznym polszczyzny w związku z przejmowaniem zapożyczeń; w niniejszym wydaniu także ten tekst wzbogaciliśmy o materiał zadaniowy. Całość zamyka quiz fonetyczny oraz przykładowy egzamin z podstaw fonetyki i prawideł poprawnej wymowy, które pozwalają ocenić posiadaną wiedzę na temat głosek polskich, sposobu ich wzorcowej artykulacji, akcentu, intonacji, typologii fonologicznej języków świata, miejsca, jakie polszczyzna zajmuje pod względem fonetyczno-fonologicznym wśród innych języków, a przede wszystkim trudności wymawianiowych, z którymi borykają się poszczególne grupy (narodowościowe) cudzoziemców uczących się języka polskiego, a także sposobów przewycięzania tych problemów. Nagrodą za uważną lekturę przewodnika i sumienną pracę z przygotowanymi przez nas nagraniami niech będzie zabawny felieton Joanny Szczepkowskiej prezentujący – *pół żartem, pół serio* – obserwowalne obecnie tendencje wymawianiowe w zakresie polskich samogłosek. Niechaj będzie on także przestrogą dla rodzimych użytkowników, lektorek i lektorów języka polskiego, aby nie ulegali wzmóżonej we współczesnej polszczyźnie (a odciskającej swe piętno także w innych językach) tendencji do ekonomiczności środków językowych i oszczędzania wysiłku, i nie stali się „mordercami (samo)głosek”.

*Z życzeniami przyjemnej lektury i owocnej pracy
„w świecie dźwięków języka polskiego”*

*Marcin Maciołek
Jolanta Tambor*

³ Przyjęty układ alfabetyczny zmusił nas w kilku miejscach do odstępiania od tej zasady. Są to jednak sytuacje stosunkowo rzadkie.

Bibliografia

Monografie i artykuły metodyczne (wybór)

- Biernacka M., 2016, *Znajdź z polskim wspólny język. Fonetyka w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Poradnik metodyczny*, Łódź.
- Biernacka M., 2025, *Interferencja – błąd – akcent: Wybrane zagadnienia fonodydaktyczne w perspektywie badań empirycznych*, Łódź.
- Citko M.B., 2024, *Fonetyka jako punkt wyjścia do nauki języka obcego na przykładzie języka polskiego*, Białystok.
- Cząstka-Szymon B., Nowakowska-Kempna I., 1998, *Kształcenie sprawności językowej (fonetyczno-fonologicznej) uczniów szkół polskich na Zaozniu*, w: Mazur J., red., *Promocja języka i kultury polskiej w świecie*, Lublin.
- Foland-Kugler M., 1992a, *Metodyka nauczania fonetyki języka polskiego (Postulaty ogólne oraz propozycje ćwiczeń fonetycznych dla początkujących i zaawansowanych)*, „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 4.
- Foland-Kugler M., 1992b, *Nauczanie fonetyki języka polskiego*, w: Bartnicka B., Kacprzak L., Rohozińska E., red., *Vademecum lektora języka polskiego*, Warszawa.
- Frankiewicz T., 1980, *Problemy programu i metodyki nauczania wymowy polskiej Wietnamczyków*, w: Lewandowski J., red., *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, Warszawa.
- Graboń K., Czempka-Wewióra M., 2017, *Diagnoza i postępowanie logopedyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 1.
- Graboń K., Maciołek M., 2024, *Katowicka szkoła fonodydaktyki języka polskiego jako obcego*, w: Tambor J., Cudak R., red., *Nauczyć Polski i polskiego. Rzecz o dorobku i przyszłości Szkoły Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego na jej 35-lecie*, Katowice.
- Jachimowska K., 2008, *Niedostatki fonetyczne w wybranych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego (poziom progowy)*, „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 16.
- Jasińska M., 2008, *Wierszyki fonetyczne dla dzieci w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 16.
- Jurkowski M., 1992, *Akcent w języku polskim*, w: Bartnicka B., Kacprzak L., Rohozińska E., red., *Vademecum lektora języka polskiego*, Warszawa.
- Jurkowski M., 1992, *Język polski na tle innych języków świata (wybrane zagadnienia)*, w: Bartnicka B., Kacprzak L., Rohozińska E., red., *Vademecum lektora języka polskiego*, Warszawa.
- Kamińska B., 1992, *Realizacja foniczna wygłosowych grup spółgłoskowych*, w: Grabias S., red., *Język polski jako język obcy*, Lublin.
- Krzywańska M., Malinowski T., 2005, *Multimedialny fonetyczny słownik języka polskiego* (<http://dictfonpol.webpark.pl>), „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 14.
- Maciołek M., 2015a, *Problemy (cudzoziemców i lektorów języka polskiego) z wymową liczebników*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 2.
- Maciołek M., 2015b, *Przejawy tendencji do ekonomiczności środków językowych w zakresie wymowy i podsystemu fonologicznego*, w: Mitrenga B., red., *Linguarum Silva*, t. 4, *W kręgu zagadnień języka i tekstu*, Katowice.
- Maciołek M., 2018, *Obrazki do kształtowania percepcji słuchowej oraz wymowy cudzoziemców uczących się języka polskiego*, Katowice.
- Milewski S., 1992, *Analiza fonemowa polskich wyrazów przez dzieci w wieku przedszkolnym*, w: Grabias S., red., *Język polski jako język obcy*, Lublin.

- Smoczyński P., 1980, *Trudności Niemców z wymową polską oraz związane z tym inne lingwistyczne problemy*, w: Lewandowski J., red., *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego. Wybór artykułów*, Warszawa.
- Smoczyński P., 1965, *Trudności Niemców z wymową polską oraz związane z tym inne lingwistyczne problemy*, „Język Polski”, z. 4–5.
- Tambor J., 2000, *Rozsunięcie artykulacyjne jako problem fonetyczny i fonologiczny*, w: Földi É., Gadányi K., *Vox humana. Bolla Kálmán professoror hetvenedik születésnapjára*, Budapest 2000, s. 390–396.
- Tambor J., 2001, *Nauczanie wymowy języka polskiego jako obcego. Warsztaty*, w: Cudak R., Tambor J., red., *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*, Katowice.
- Tambor J., 2010, *Nauczanie wymowy polskiej. Trudności różnych grup cudzoziemców*, w: Achteлик A., Kita M., Tambor J., red., *Sztuka i rzemiosło. Nauczycy Polski i polskiego*, t. 2, Katowice (http://www.sjikip.us.edu.pl/pliki/ksiazki/siz2_tambor.pdf).
- Tambor J., 2012, *Wiedza z fonetyki – pomoc w osiągnięciu bilingwalności u dzieci*, w: Węsierska K., red., *Profilaktyka logopedyczna w praktyce edukacyjnej*, t. 1, Katowice.
- Tambor J., *Relevantna lura. O nauczaniu wymowy polskiej raz jeszcze*, „Spotkania Polonistyki Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”, r. 2012–2013, 29–36.
- Tambor J., 2016, *Polskie dźwięki w cudzoziemskich ustach. Cudzoziemcy w polskich mediach*, w: Kołodziejek E., Choduń A., red., *Mówi się, czyli o wymowie i wymowności Polaków. Materiały IX Forum Kultury Słowa. Szczecin, 9–11 października 2013 r.*, Szczecin.
- Wacławek M., 2007, *Samogłoskowe problemy polszczyzny (emisja głosu, zasady wymowy w świetle nauczania JPjO)*, w: Achteлик A., Tambor J., red., *Sztuka czy rzemiosło? Nauczycy Polski i polskiego*, Katowice (http://www.sjikip.us.edu.pl/pliki/ksiazki/maria_waclawek.pdf).
- Wójtowicz J., 1972, *Wymowa polska a nauczanie cudzoziemców*, „Poradnik Językowy”, z. 4.
- Wójtowicz J., 1980, *Wymowa polska a nauczanie cudzoziemców*, w: Lewandowski J., red., *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*. Wybór artykułów, Warszawa.

Podręczniki i zeszyty ćwiczeń do fonetyki (wybór)

- Badyda E., Rzędzicka S., 2009, *Fonetyka języka polskiego w ćwiczeniach*, Gdańsk.
- Bartmiński J., Nowosad-Bakalarczyk M., 2010, *Prozodia, fonetyka, fonologia*, Lublin.
- Bednarska-Adamowicz K., Dembińska K., Małycka A., 2019, *Łatwo ci mówić! Ćwiczenia fonetyczne dla obcokrajowców uczących się języka polskiego*, Warszawa.
- Biernacka M., Kazimierczak P., Butko S., Grochala B., Litvinova I., Bielawska M., 2025, *KulFon. Kulturowa fonetyka (nie tylko) dla Ukraińców. Podręcznik lektora*, Łódź.
- Biernacka M., Kazimierczak P., Gaze M., Dembowska-Wosik I., 2025, *KulFon. Kulturowa fonetyka (nie tylko) dla Ukraińców. Podręcznik studenta*, Łódź.
- Bochniarz A., 1998, *Gdy masz dziecko z wadą wymowy*, Żory.
- Dunaj B., 2015, *Gramatyka współczesnego języka polskiego, cz. 1, Fonetyka i fonologia*, Tarnów.
- Głoski polskie. Kaseta wideo i przewodnik*, 1993, pod kier. J. Tambora i R. Cudaka, Katowice.
- Ikeda A., 2008, „*Nie lubię igrekę*”, czyli o trudnych głoskach w języku polskim, Tokio.
- Karczmarczyk B., 1987, *Wymowa polska z ćwiczeniami*, Lublin (wyd. II – 2012).
- Kita M., 2017, *Wybieram gramatykę! Dla cudzoziemców zaawansowanych na poziomie C i dla studentów kierunków filologicznych*, Katowice.
- Kołaczek E., 2017, *Fonetyka. Testuj swój polski*, Kraków.
- Maciółek M., 2024, *Wybieram gramatykę! Odpowiedzi i komentarze do zadań. Część I. Dźwiękowa strona języka, graficzna strona języka*, Katowice.
- Maciółek M., Tambor J., 2024, *Głoski śląskie. Z zagadnień fonetyki i fonologii współczesnego języka śląskiego*, Katowice.

- Madelska L., Witaszek-Samborska M., 1997, *Zapis fonetyczny. Zbiór ćwiczeń*, Poznań.
- Kołaczek E., 2017, *Fonetyka*, Kraków.
- Kravchuk A., 2015, *Polska wymowa z elementami pisowni. Dla Ukraińców, którzy uczą się języka polskiego*, Kijów.
- Madelska L., 2010, *Bliźniacze słowa. Test przesiewowy do badania dojrzałości szkolnej w zakresie percepcji i wymowy dzieci wielojęzycznych*, Lublin.
- Madelska L., 2010, *Posłuchaj, jak mówię. Materiały do ćwiczenia słuchu i wymowy dla dzieci oraz dla dorosłych, uczących się języka polskiego jako obcego (+ DVD)*, Wiedeń.
- Majewska-Tworek A., 2010, *Szura, szumi i szeleści. Ćwiczenia fonetyczne nie tylko dla cudzoziemców*, Wrocław.
- Miodunka W., 1987, *Prononciation polonaise pour les francophones*, Kraków.
- Oczkoś M., 2007, *Sztuka poprawnej wymowy, czyli o bełkotaniu i fałtunieniu*, Warszawa.
- Ostaszewska D., Tambor J., 2000 i in., *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- Rocławski B., 1991, *Słuch fonemowy i fonetyczny. Teoria i praktyka*, Gdańsk.
- Rosińska-Mamej A., 2014, *Fonetyka i fonologia języka polskiego*, Kielce.
- Stanek J., 2020, *Fonetyka – polski w praktyce*, Kraków.
- Tambor J., 2007 i in., *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego. Ćwiczenia*, Warszawa.
- Wieczorkiewicz B., 1980, *Sztuka mówienia*, Warszawa.
- Wierzchowska B., 1965, *Wymowa polska*, Warszawa (wyd. II – 1971).
- Wierzchowska B., 1980, *Fonetyka i fonologia języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Wiśniewski M., 1998, *Zarys fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego*, Toruń.
- Wiśniewski M., 1999, *Zadania z fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego*, Toruń

ISSN 1644-0552

Cena 39,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-4672-4

9

Więcej informacji

